

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 3, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 1 1

УДК 338

*О. Ю. Мічинська,
магістр, кафедра Управління ризиками і страхування
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

КРЕДИТНІ РИЗИКИ БАНКІВ: ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

*Oksana Y. Michynska,
Master, Risk management and Insurance Department,
Kyiv National Unaversty named after Taras Shevchenko, Kyiv*

BANKS CREDIT RISKS: MANAGEMENT AREAS

У статті досліджується поняття і процес управління банківськими ризиками, зокрема кредитним ризиком. Проаналізовано поняття кредитного ризику, розглянута сутність кредитного ризику, визначені чинники, що його формують, а також досліджено тенденції, які вплинули на розвиток методів оцінок кредитного ризику. Для побудови ефективної системи управління кредитним ризиком виділені і розглянуті типові недоліки існуючих систем та методи управління й нейтралізації кредитного ризику. Запропоновано шляхи та напрямки вдосконалення управління кредитними ризиками банку.

In the article the concept and the management of banking risks, including credit risk. Analyzed the concept of credit risk, considered the nature of credit risk identified factors that shape it, and explored the trends that influenced the development of methods for assessments of credit risk. To build an effective system of credit risk highlighted typical shortcomings of existing systems and methods of neutralization and credit risk. Ways and directions of improving credit risk management of the bank.

Ключові слова: *комерційний банк, кредитний ризик, банківська система, система управління, кредитоспроможність, позичальник.*

Key words: *commercial bank, credit risk, banking, management system, solvency, the borrower.*

Постановка проблеми. Банківська діяльність неминуче пов'язана з ризиками. Якби зусилля не робив банк для мінімізації ризиків, вони завжди будуть існувати – питання тільки в якому розмірі.

Кредитні операції належать до найприбутковіших видів банківської діяльності, проте вони пов'язані з високим рівнем ризику. Нестабільність економічної ситуації в країні, недосконалість законодавчої бази в цій сфері зумовлюють необхідність детального дослідження проблем мінімізації ризиків кредитування. Слід зазначити, що досить актуальне питання сьогодні і вибір методів управління ризиками кредитування в банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління кредитним ризиком досліджується в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Бланк І.А., Брігхем С., Васильченко З.М., Версаль Н.І., Вітлінський В.В., Гіленко І.В., Гранатуров В.Н., Міщенко В.І., Наконечний О. М., Науменкова С.В., Примостка Л.О., Кавкін А.В., Кириченко О.А., Ковальов О.П., Кравчук В., Роуз П.С.

Метою статті є аналіз існуючих методичних рекомендацій щодо удосконалення управління кредитним ризиком банку.

Виклад основних результатів дослідження. Кредитування завжди було й залишається пріоритетною функцією банків. Зрозуміло, що із зростанням обсягів кредитування актуалізуються й проблеми управління кредитними ризиками.

Кредитний ризик є найдавнішим в системі банківських ризиків і займає чільне місце. Кожний з вітчизняних науковців, які досліджували питання економічної сутності кредитних ризиків банківських установ (В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, О.В. Дзюблук, В.В. Бушуєва, А.М. Герасимович), дотримуються власної думки щодо трактування терміну «кредитний ризик». Узагальнюючи їх дослідження, можна дати таке визначення: кредитний ризик – це ймовірність повної або часткової втрати вартості активів банку в результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання [2, 5, 13].

У сучасній банківській практиці основним регулюючим документом банківської діяльності є друга редакція Базельських угод (Базель II), згідно з яким кредитний ризик характеризується як ризик втрат, що виникає внаслідок дефолту у кредитора або контрагента. Слід зауважити, що Базельський комітет, визначаючи кредитний ризик, зазначає джерелом його виникнення, насамперед, кредитування, але враховує ризик невиконання зобов'язань контрагента за іншими операціями [9].

В основному зростання зацікавленості до управління кредитним ризиком обумовлене низькою якістю активів, несвоєчасним виявленням проблемних кредитів і недостатністю створення під них резервів; процесом глобалізації світового господарства і тенденціями до дерегулювання фінансових ринків; збільшенням обсягів позичкового і, частково, банківського фінансування; появою ринку високодохідних облігацій із низьким кредитним рейтингом – так званих «смітникових» облігацій (junk bonds); тенденцією до зниження рентабельності банків; випадками значних втрат за кредитами та послугами.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показує, що методи та інструменти управління кредитними ризиками пройшли довготривалий процес розвитку: від оцінки кредитного ризику за номінальною вартістю кредиту до розробки та застосування рейтингової оцінки кредитоспроможності позичальника [1].

Розвитку методів оцінки кредитного ризику сприяли такі тенденції:

– дерегулювання фінансового сектору, тобто значне скорочення втручання держави в діяльність банків; відміна багатьох обмежень, що існували раніше, відкрило можливості для успішного просування банками на ринки нових видів фінансових послуг;

– розширення обсягів банківського кредитування та зростання кількості позичальників;
– збільшення втрат унаслідок настання ризиків за позабалансовими операціями банків, особливо за операціями з похідними фінансовими інструментами;
– розширення спектру операцій, які пов'язані із сек'юритизацією активів, що підштовхнуло банки до розробки ефективніших інструментів оцінки кредитних ризиків;
– поява нових складних моделей оцінки кредитного ризику, які дозволили моделювати вплив численних факторів на дефолт позичальників, а також визначати кореляційні зв'язки між ними [15].

Розвитку кредитного ризик-менеджменту сприяло застосування сучасних математичних методів, таких як: аналіз виживання, імовірнісне та статистичне моделювання, математичне програмування, теорія ігор, нейронні мережі тощо [3].

Слід відмітити, що на даний час в Україні відсутні достатньо ефективні моделі управління кредитними ризиками, а застосування зарубіжного досвіду неможливе, так як існують суттєві відмінності в формах звітності та відсутній накопичений десятиліттями статистичний матеріал.

Серед методів, які використовуються вітчизняними кредитними інститутами з метою зменшення кредитного ризику, чільне місце слід відвести методам оцінки кредитоспроможності позичальника [14].

Деякі фахівці основний акцент при оцінці фінансового стану позичальника роблять на методиці аналізу грошових потоків, яка побудована на зіставленні припливу і відтоку грошових коштів за період, шляхом співвідношення загального грошового потоку і боргових зобов'язань. Для цього пропонуються методи прогнозування руху грошових коштів з урахуванням особливості діяльності позичальника і рекомендується банкам вести до переліку документів, необхідних для отримання позики, звіт про рух грошових коштів позичальника.

Інші спеціалісти на підставі порівняння структури різних систем аналізу кредитоспроможності пропонують нову, яка складається з трьох елементів: характеру (репутації) позичальника, його фінансового стану, грошових потоків. Оцінювання здійснюється шляхом зіставлення фактичного значення коефіцієнтів і показників з їхніми нормативними значеннями. Внаслідок такого порівняння встановлюється клас позичальника, відповідно до якого банк організовує з ним кредитні відносини.

Серед інших методів оцінки кредитних ризиків слід виділити метод фінансових коефіцієнтів, як основу кількісного аналізу ризику. Він полягає у розрахунку відносних показників, які характеризують підприємство з огляду на стан його ліквідності, рентабельності і фінансової стійкості, та порівнянні їх з нормативними значеннями, є результативним та широко практикованим банками. Однак не заперечуючи переваг цього методу, обрана система фінансових коефіцієнтів не є досконалою. Адже й досі як у теорії, так і на практиці немає чіткого єдиного підходу до визначення цілої низки показників.

Підбір коефіцієнтів в кожному банку різниться не лише за складом, але й за кількістю та нормативним значенням. До того ж не завжди можна зробити однозначний висновок про те, наскільки кредитоспроможним є позичальник, коли значення одних його коефіцієнтів відповідають нормативним, а значення інших – ні.

Для оцінки кредитного ризику кредитних портфель банків використовують такий метод як VAR (Value-at-Risk) або «вартість у зоні ризику». VAR – це виражена в грошових одиницях (базовій валюті) оцінка величини, яку не перевищать очікувані втрати протягом заданного періоду часу (часового горизонту) при заданій імовірності (рівні достовірності), тобто спрогнозований найгірший можливий збиток.

Величина VAR для портфель заданої структури – це найбільший очікуваний збиток, що ґрунтується на коливанні цін на фінансових ринках. Ця методика успішно застосовується в країнах Європи, США, Японії, останнім часом українські банки також почали використовувати її. Основними стримуючими факторами щодо впровадження VAR-методології в Україні можна назвати дефіцит історичних даних і недостатність розвитку інформаційних технологій [18].

Для оцінки кредитоспроможності позичальників з метою зниження кредитного ризику українські банки використовують методику, визначену Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затвердженим Постановою Правління НБУ № 23 від 25.01.2012 р.

На реалізацію постанови НБУ в більшості банків було запроваджено власні методології оцінки позичальників. Найбільшою популярністю користуються скорингові моделі, які містять нормативні значення всіх показників та їхню вагу у сумарній оцінці. Усі показники аналізуються, порівнюються з нормативними, оцінюються за відповідною шкалою. Шкала кінцевих оцінок відповідає шкалі класифікації позичальників. Оцінка позичальників із застосуванням методології НБУ та розроблених на її основі методик комерційних банків призводить до реального завищення оцінки позичальника внаслідок застосування якісних характеристик; заниження оцінки позичальника внаслідок неадекватності моделі оцінки до умов діяльності або виду діяльності позичальника; отримання неповної (а часом і недостовірної) оцінки фактичного ризику, який притаманний діяльності позичальника [8].

Серйозною проблемою є вироблення кількісних нормативів для порівняння, оскільки реально існує розкид значень, обумовлений галузевою приналежністю, а приведені в економічній літературі бажані значення фінансових коефіцієнтів (фінансової стійкості, ліквідності тощо) не враховують галузевих особливостей і специфіки діяльності підприємств. А це означає, що результати такого аналізу на сучасному етапі можуть дати кредиторам лише оцінку загальної тенденції розвитку потенційного позичальника, засновану на динаміці ряду фінансових показників. У зв'язку з відсутністю єдиної нормативної бази реальна оцінка фінансового стану підприємства неможлива, тому що немає порівнянних показників: середньогалузевих, мінімально допустимих і найкращих для конкретної галузі.

Створення міжбанківської інформаційної бази, до якої за результатами аналітичної роботи банківських службовців із підприємствами різних галузей економіки заносилися б дані про оптимальні критеріальні значення показників фінансового стану позичальників, що належать до відповідних галузей, дало б можливість більш точно прорахувати вагові значення різних коефіцієнтів [6]. Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що для вирішення проблеми управління кредитним ризиком необхідні теоретичні розробки у цій галузі та практичні навички працівників банку з аналізу та мінімізації можливих втрат, пов'язаних із кредитною діяльністю. Дане дослідження показує, що в Україні необхідно продовжувати роботу з мінімізації кредитного ризику як на рівні банків, так і на законодавчому рівні.

Найбільшу увагу слід приділити аналізу якості і структури короткострокового кредитного портфелю банку, оскільки саме короткострокові кредити є найбільш поширеними. З огляду на міжнародний та вітчизняний досвід організації кредитних відносин, доцільним є запропонувати єдину систему оцінювання та управління кредитним ризиком на основі вироблення процедур кредитування, підготовки необхідних документів для внутрішнього і зовнішнього аудиту.

Ще одним з заходів управління кредитним ризиком комерційних банків на макроекономічному рівні з метою стабілізації економічної ситуації в Україні можна запропонувати створити Резервну систему України при НБУ. Основною метою її функціонування буде запобігання виникнення криз у банківській системі. Резервна система має фінансуватися за рахунок доходів держави від приватизації і складати 2% від ВВП. Такий державний фонд дасть можливість запобігти банкрутству банків, а також сприятиме росту довіри населення України до банківської системи в цілому.

Необхідно відпрацювати ефективну систему використання визнаних світовою банківською спільнотою інструментів для мінімізації ризиків, з огляду на можливість їх передачі від банку до інвесторів. Вихідним моментом у розвитку новітніх інструментів управління ризиками банку має стати створення нормативної основи, яка буде регулювати цей процес.

Необхідно удосконалювати існуючу методичну базу та розробляти нову методологічну базу для управління кредитним ризиком банку, сконцентрувавши в ній переваги існуючих методик оцінки, створити єдину методику оцінки кредитоспроможності позичальника, не кажучи вже про певний алгоритм формування банками кредитних процедур.

Потрібно переймати досвід закордонних банків щодо управління кредитними ризиками. Досвід роботи зарубіжних банків розвинутих країн, оснований на детальному опрацюванні всіх кредитних процедур, багатofакторному аналізі кредитоспроможності потенційних позичальників.

Висновки. Основну складову прибутковості банків становлять кредитні операції, тому ефективність системи управління кредитним ризиком має важливе значення.

Управління кредитними ризиками – є найважливішим завданням будь-якого банку, а вибір правильного методу управління кредитним ризиком дозволить підвищити стабільність, надійність та конкурентоспроможність банківської системи, що позитивно буде впливати на загальний економічний стан країни.

Література.

1. Берегова Г., Лабецька Л. Методи аналізу кредитного ризику та побудови моделі оцінки кредитоспроможності позичальника // Регіональна економіка. – 2005. – №4. – С. 113-122.
2. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 251 с.
3. Глибокий В. Сучасні підходи до оцінки кредитного ризику банку // Вісник КНТЕУ. – 2008. – №3. – С. 101-110.

4. Д'яконов К.М. Концептуальні засади удосконалення механізму управління кредитним ризиком в банку / К. М. Д'яконов // *Фінанси, учет, банки*. – 2010. – Вип. 16. – С. 164-171.
5. Дмитренко М.Г. Кредитування і контроль: навч.-метод. посіб. / М.Г. Дмитренко, В.С. Потлатюк – К.: Кондор, 2005. – 296 с.
6. Карманов Є. Бюро кредитних історій: ремонт відносин чи повна реконструкція? // *Вісник НБУ*. – 2006. – №11. – С. 32-35.
7. Криклій О.А. Управління кредитним ризиком банку [Текст] : монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 86 с.
8. Кунцевич В.О. Аналіз сучасного методологічного забезпечення оцінки ризиків, пов'язаних із кредитуванням підприємств // *Актуальні проблеми економіки*. – 2007. – №11. – С. 80-86.
9. Конвенция измерения капитала и стандартов капитала: уточненные рамочные подходы [Электронный ресурс] : [принята Базельским комитетом по банковскому надзору 12.06.2004 г.] – Режим доступу: <http://www.bis.org>.
10. Николаєнко Ю. В. Світовий досвід та сучасні тенденції у галузі управління кредитним ризиком / Ю.В. Николаєнко // *Ефективна економіка*. – 2015. – № 11.
11. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затверджене Постановою Правління Національного банку України 25.01.2012 р. № 23. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12#n46>.
12. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л.О. Примостка // *Фінанси України*. – 2004. – №8. – С. 118-126.
13. Штефан, Л.Б. Проблеми управління кредитним ризиком в комерційних банках України / Л.Б. Штефан // *Ефективна економіка*. – 2015. – №3.

References.

1. Berehova H., Labets'ka L. (2005) “Methods for analyzing credit risk and building models assessing the creditworthiness of the borrower”, *Rehional'na ekonomika*, vol. 4, pp. 113-122.
2. Vitlins'kyj V.V., Pernarivs'kyj O.V., Nakonechnyj Ya.S., Velykoivanenko H.I.. (2000), *Kredytnyj ryzyk komertsijnoho banku*, [The credit risk of commercial bank], Znannya, Kyiv, Ukraine.
3. Hlubokyj V. (2008) “Suchasni pidkhody do otsinky kredytnoho ryzyku banku”, *Visnyk KNTEU*, vol. 3, pp. 101-110.
4. D'iakonov K.M. (2010) “Kontseptual'ni zasady udoskonalennia mekhanizmu upravlinnia kredytnym ryzykom v banku”, *Fynansy, uchet, banky*, vol. 16, pp. 164-171.
5. Dmytrenko M.H., Potlatiuk V.S. (2005), *Kredytuvannia i control* [Credit and control], Kondor, Kyiv, Ukraine.
6. Karmanov Y. (2006), “Biuro kredytnykh istorij: remont vidnosyn chy povna rekonstruktsiia?”, *Visnyk NBU*, [Online], vol.11, available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44376> (Accessed 31 October 2006).
7. Krykljij O.A., Maslak N.H. (2008), *Upravlinnia kredytnym ryzykom banku* [Credit risk management of the bank], Monohrafiia, DVNZ “UABS NBU”, Sumy, Ukraine.
8. Kuntsevych V.O. (2007), “Analiz suchasnoho metodolohichnoho zabezpechennia otsinky ryzykiv, pov'iazanykh iz kredytuvanniam pidpriemstv”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. №11, pp. 80-86.
9. Bank for International Settlements (2004) “Konventsiia yzmerennia kapytala y standartov kapytala: utochnennye ramochnye podkhody”, available at: <http://www.bis.org/bcbs/publications.htm?a=1&mp=any&pi=title&page=4> (Accessed 12 June 2004).
10. Nikolaienko Y. V. (2015) “World experience and modern tendencies in the field of a credit risk management”, *Efektivna ekonomika*, vol. 11, pp.32-38.
11. National Bank of Ukraine (2012), “Regulations on the procedure of formation and use of reserves banks Ukraine for possible losses on active banking operations”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12#n46>. (Accessed 20 January 2012).
12. Prymostka L.O. (2004) “The Bank's Credit risk: problem assessment and management”, *Finansy Ukrainy*, vol.8, pp. 118-126.
13. Shtefan, L.B. (2015) “Problems of credit risk management in commercial banks ukraine”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol.3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3904> (Accessed 19 March 2015).

Стаття надійшла до редакції 17.03.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"